

Jenny Björkman & Patrik Hadenius (red.), *RJ:s årsbox 2020: Staden 1–6* (Göteborg & Stockholm: Makadam 2020).

Riksbankens Jubileumsfond har gett ut en årsbox om staden. Boxen innehåller sex tunna häften i oktavformat med tilltalande formgivning. I förordet till häftena betonar redaktörerna Jenny Björkman och Patrik Hadenius att Förenta Nationerna uppskattar att 70 procent av världens befolkning kommer att leva i städer år 2050. Denna siffra står för ett antal ”utmaningar”, förordets centrala begrepp. Författarna presenterar sex olika ingångar till staden både som historiskt problem och aktuell ”utmaning” – och med det avses uppenbarligen problem som städer måste lösa för att fungera i framtiden.

Häftena har ett textomfång på 40–50 sidor. Det är korta, komprimerade texter. Ändå rymmer de mycket, till och med en referenslista i form av slutnoter eller en fördjupande bibliografi. Det är faktiskt imponerande att se hur författarna lyckas ta upp så många olika trådar och att deras översikter dessutom förankras i pågående forskningsdebatter och på så sätt väcker intresse för att läsa vidare.

Utifrån en välkänd västerländsk föreställning om Rom som ”den eviga staden” diskuterar latinisten Anna Blennow Rom som ett urbant ideal med hjälp av stadens beskrivning i historiska verk (lovtal – *laus urbis*) under förmodern tid.

Hans Roslund, historisk arkeolog, analyserar hur ”städer växer fram” i Skandinavien. Han tar upp handelns, politikens och sociala konflikters betydelse för stadens utveckling. Arkeologiska undersökningar präglar allt mer bilden av den medeltida staden. Roslunds teman är dock lika viktiga för en förståelse av dagens städer som för staden för 1000 år sedan.

Ekonomhistorikerna Martin Dribe och Patrick Svensson presenterar ”den industrialiserade staden” med fokus på svenska exempel. Industrialiseringen hade stor betydelse för landets urbanisering och det exemplifieras både med

statistik och ett rikt bildmaterial som beskriver människornas levnadsvillkor i industristaden.

Historikern Håkan Forsell teoretiserar kring ”den föränderliga staden” (1890–2020) med fokus på dess rumslighet, diversifiering, infrastruktur och inte minst en urban norm i samhällsplaneringen. Under slutet av 1900-talet förvandlades staden till en vara, där stadsborna blev bostadskapitalister. Det har stor påverkan på den urbana utvecklingen, men lämnar många gånger icke-urbana områden outvecklade.

Freds- och konfliktforskarna Emma Elfversson och Kristine Höglund analyserar ”den våldsamma staden”, med perspektiv på kriminaliteten och konflikter av i första hand politisk karaktär. De beskriver främst icke-europeiska exempel, i synnerhet Nairobi. Dessa exempel återkopplas sedan till svenska städer. Staden undersöks som en arena för konflikter, som inte alltid är specifikt urbana.

Alexander Ståhle, stadsbyggnadsforskare, beskriver ”den framtida staden” främst som ett tekniskt problem. Den ska åstadkomma de fysiska möten och erbjuda den diversifiering av funktioner som ingår i idén om urbanitet sedan antiken. Ståhle diskuterar lösningar för denna framtida stad som behöver ersätta biltrafiken med *walkability* och *place making*.

Även om bidragen inte uttryckligen refererar till varandra är det väldigt givande att läsa dem som kommentarer av varandra. Ståhles vision betonar tekniska innovationer och infrastrukturer för att möjliggöra urbanitetens fördelar. Forsell förutspår däremot att staden kommer att avfolkas om den inte lyckas tillgodose den ekonomiska tillväxt och stabilitet som behövs för att människor skall vilja bo där. I diskussionen om stadens möjligheter verkar boxens historiker vara mest skeptiska till att staden faktiskt klarar av att skapa denna säkerhet. Så beskriver Dribe och Svensson en försvunnen industristad med hjälp av mer eller mindre nostalgiska bilder som visar industriarbetarnas liv. Enligt författarna förvandlades den postindustriella staden på många ställen till kunskapsstäder för att överleva. Denna transformation menar de dock är långt ifrån tillräcklig om denna nya stad med fokus på miljö, kultur och fritid inte lyckas skapa arbetstillfällen.

Även Blennow formulerar en kritik av den moderna staden när hon betonar att de städer som behandlar sina invånare framför allt som konsumenter missar det ideal som Rom i hennes ögon representerar. Denna position kan förefalla märklig med tanke på att Rom först och främst var en handelsstad, även om detta spelade en underordnad roll i de texter som Blennow presenterar. Roslund är inne på liknande tankegångar när han betonar att denna handelsfunktion å ena sidan var kärnan i de medeltida städerna, men att de köpcentra som i dag byggs utanför existerande städer å andra sidan aldrig kan utgöra grunden till en ny stad. Staden är alltså mycket mer än en

handelsplats, även om Roslund och Forsell beskriver denna funktion som central.

I det sammanhanget kan även staden som plats för våldsamma konflikter nämnas. Elfversson och Höglund idealiserar inte dessa konflikter, men de menar att konflikterna är nödvändiga för att samhälleliga intressen skall förhandlas. De politiska rörelser som står bakom konflikterna tillhör staden, även om dessa konflikter inte alla gånger är urbana mer än att stadens förtätning kan förklara deras tillkomst och våldsamma potential. Den tanken återkommer i flera andra häften som förstår staden och dess förvandling som ett resultat av sociala och ekonomiska konflikter.

Samtliga av boxens författare använder sig uppenbarligen av liknande föreställningar vad gäller idén om stadens kärna, dess urbanitet och vilka samhälleliga funktioner staden hade och kommer att ha. Dessa föreställningar formuleras aldrig konkret – det hade antagligen behövts ytterligare ett häfte för det, och trots det hade städernas olikheter och historiska förändringar aldrig kunnat fångas in.

Häftena bjuder på väldigt många intressanta perspektiv, inte minst tack vare författarnas mångvetenskapliga ingångar till staden. Det som förvånar är att författarna ser staden med kritiska ögon, kanske för att utgivarna bad dem lyfta fram "utmaningarna". På så sätt tar författarna upp olika trådar som även präglar dagens antiurbana debatt. Sedan några år tillbaka, förstärkt under pandemins år 2020, har den så kallade gröna vågen fått en medial återkomst. Denna antiurbanism har en statistiskt mätbar, om dock än så länge begränsad deurbanisering som konsekvens och gäller i synnerhet för våra storstäder. Storstäderna ifrågasätts med hänsyn till konkreta samhällsekonomiska konflikter – en bostadsmarknad som växer och utestänger allt fler sociala grupper – men även med hänsyn till storstädernas förmenta ekologiska och sociala ohållbarhet. Antiurbana rörelser har förekommit uppreparande gånger i Sverige, men de har aldrig haft några långvariga konsekvenser för urbaniseringen.

Det är inte otänkbart att ett krig förändrar förutsättningarna för världens städer. Västroms undergång på 400-talet föranledde ett urbant sammanbrott i det romersk-katolska Europa som tog ett millenium att återställa. Städerna är i behov av stabila ekonomiska strukturer och infrastrukturer för att fungera. Städer ingår i statliga sammanhang som ska säkerställa deras framgångar, inte minst eftersom städerna, enligt den främst av Forsell påtalade urbana normen, är centrala platser för all form av samhällelig utveckling. Stater och nationer behöver städer för att organisera sig. Och just här saknar recensenten ett bidrag som hade kunnat komplettera bilden av stadens funktioner, ett bidrag som regelbundet saknas i den svenska debatten: staden som politisk aktör.

Efter Västoms sammanbrott var det Europas tidiga städer som från och med 1000-talet organiserade sin egen renässans i samarbete med den politiska makten, vilken gynnades av städernas ekonomiska avkastning, deras kultur och administrativa förmåga. Varken städernas politiska inflytande eller en urban kultur tas dock explicit upp i RJ:s box. På annat håll i världen tar ett antal storstäder däremot allt större plats i den nationella och internationella politiken, då dessa städer anser att de problem som framtidens stater och samhällen står inför delvis kan lösas just av städerna. Detta anspråk på politisk gestaltning formuleras som ett slags kritik av den moderna nationalstatens oförmåga att hantera problemen. Ett sådant anspråk formuleras sällan av Nordens städer, trots att de i alla internationella jämförelser framstår som innovativa.

Storstädernas växande politiska roll har blivit till ett problem för nationalstaten. Denna politiska roll kan tolkas som ett uttryck för den urbana normen som tillskriver utveckling och modernitet till städerna. Namnen på borgmästarna i Paris och London är antagligen lika kända bland Stockholms invånare som namnet på Stockholms finansborgarråd. I politiska sammanhang präglas bilden av Sverige dock fortfarande av en fungerande nationalstat, där städer spelar sin av staten anvisad roll. Medan den svenska statens styrning av sina städer och kommuner tilltar är statens övertag inte alls självklart längre i ett internationellt perspektiv.

Sammanfattningsvis är RJ:s satsning väldigt lovvärd. Boxen innehåller välskrivna och genomtänkta texter både för en akademisk publik och en intresserad allmänhet. Häftena kan laddas ner gratis. Utgivningen kompletteras med sex filmer på ungefär 40 minuter var, där författarna diskuterar sina texter med en gäst. De är gratis tillgängliga på UR:s hemsida.

Stockholms universitet

HEIKO DROSTE

Erik Petersson, *Kungar – en världshistoria* (Stockholm: Natur & Kultur 2020). 423 s.

I boken *Kungar – en världshistoria* tar Erik Petersson ett samlat grepp om kungamaktens strukturer och mekanismer genom fallstudier hämtade från en omfattande tidlig och rumslig spännvidd. Petersson har valt att skriva en lättillgänglig bok för allmänheten med ett genealogiskt och personligt arbetssätt som skiljer sig från de systematiska jämförelserna i exempelvis Jeroen Duindams *Dynasties: A Global History of Power, 1300–1800* (2016). Det är välkommet att en historiker på svenska, för en bred publik, tar sig an